

Наталія Тесанчук,
здобувач кафедри педагогіки
Науковий керівник - канд. пед. наук, доцент В.М.Єремєєва
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Сучасні масштаби екологічних змін у навколишньому середовищі становлять реальну загрозу для життя людей. Забруднення атмосфери в багатьох містах України досягло критичного рівня. Нині особливого значення набуває формування відповідального ставлення людини до довкілля. Збереження здоров'я людей, забезпечення їх екологічно чистими продуктами харчування, енергією, охорона природного середовища від забруднення та руйнації, збереження енергетичної різноманітності біосфери стали глобальними проблемами, які потребують негайного вирішення.

Сьогодні посилюється роль школи в формуванні відповідальності дітей і молоді за історичну долю країни, всебічний прогрес українського суспільства.

За словами В.О. Сухомлинського: «школа майбутнього повинна найповніше використовувати для гармонійного розвитку людини все, що дає природа і що зможе зробити людина для того, щоб природа служила їй. Уже через це ми повинні берегти і поповнювати природні багатства, які маємо ». Таким чином означена проблема є актуальною [6:183]. Екологічне виховання це — систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток в учнів екологічної культури.

Завдання екологічного виховання — сприяти накопиченню екологічних знань, виховувати любов до природи, прищеплювати прагнення берегти, примножувати її, формувати вміння і навички діяльності в природі.

Важливу роль у формуванні екологічної культури, екологічної свідомості відіграє залучення учнів до природоохоронної діяльності. Формами такої діяльності можуть стати садівництво, робота санітарних загонів захисту довкілля, які виявляють ступінь забруднення повітря, води, зон відпочинку; функціонування загонів для боротьби з браконьєрами (діють при лісництвах і рибгоспах), груп швидкої допомоги звірам і птахам у зимовий період; діяльність куточків природи в школах, будинках дитячої творчості. •

Особиста відповідальність має два аспекти: ставлення особистості та рівень її відповідальності. В особистому плані відповідальність є соціальною, моральною якістю людини, яка проявляється в найважливіших рисах характеру [3].

Суб'єктивною передумовою соціальної відповідальності є свобода волі, розуміння, здатність суб'єкта приймати виважені рішення. Умовою та компонентом свободи волі є пізнання зовнішньої необхідності. Не пізнавши

об'єктивних законів природи і суспільства, люди не вільні як у своєму виборі, так і в своїй діяльності [2: 21].

Формування відповідального ставлення школяра до природи розглядається як аспект утвердження відповідальності, що є стійкою рисою характеру особистості [4:33-45]. Екологічна відповідальність як внутрішня якість, тобто елемент свідомості є формою прийняття системи відповідальної залежності людини і природи. Вона характеризується позитивним ставленням до суспільних потреб і заснована на глибокому розумінні людиною своїх вчинків, усвідомленням власної соціальної ролі у певних екологічних ситуаціях.

Ефективність формування відповідального ставлення до природи в школяра залежить від того, наскільки в навчальному процесі будуть враховані основні складові зміни суспільних відносин у компоненти внутрішньої структури особистості. Головне завдання екологічного навчання і виховання відображається в тому, щоб найбільш повно перетворити суспільну необхідність збереження природи у внутрішні потреби та інтереси школярів [1:146].

Відповідальне ставлення школярів до природи досягається за умови участі в різноманітних видах навчальної, виховної, суспільно корисної діяльності, де необхідно приймати екологічно правильні рішення [5:78]. Мета такої діяльності: розширити, поглибити, систематизувати набуті знання, сформувати в учнів уявлення про природу як джерело добра і краси, матеріального й морального багатства.

Усі види й форми екологічного виховання дають найбільший ефект тоді, коли їх застосовувати комплексно, не зводячи тільки до повторення вивченого на уроці матеріалу.

Важливо, щоб потреба спілкування з природою впливала на соціальні потреби учня, наприклад, займати певне місце в колективі, мати друзів, повагу вчителів. Така потреба включається в систему мотивів індивідуальної поведінки. Відповідальність на рівні мотивів виступає як соціальний стимул.

Дещо детальніше розглянемо мотиви, серед яких виділяють такі:

громадянсько-патріотичні - ґрунтуються на бажанні примножити багатства природи і пов'язані з почуттям обов'язку перед суспільством, перед Батьківщиною;

гуманістичні - виражаються в прагненні робити добро, виявляти співчуття до живого, у бажанні захищати природу;

естетичні - проявляються у потребі зберегти та примножити красу навколишнього середовища;

науково-пізнавальні - пов'язані з розумінням складних зв'язків суспільства, людини і природи, прагненням пізнати їх закони;

гігієнічні - усвідомлення значення природи для здоров'я людини бажання зберегти її оптимальні біофізичні та хімічні параметри;

економічні - засновані на визнанні природи як джерела ресурсів для розвитку продуктивних сил суспільства, науково-технічного прогресу [5:92].

Аналіз педагогічних основ формування відповідального, бережливого ставлення до природи в школярів показує, що методи та прийоми навчання й виховання повинні бути спрямовані на переведення у внутрішній світогляд особистості соціальних екологічних орієнтирів: знань, умінь, ціннісних характеристик та ідеалів, принципів, правил ставлення цивілізованого суспільства до навколишнього середовища. Процес формування екологічної відповідальності, яка є компонентом екологічної освіти та виховання, повинен розпочинатися якомога раніше.

Література:

1. Брушлинський Ю.К. Психология мышления и проблемное обучение. - М.: Прогрессе, 1994. -244 с.
2. Виготський Л.С. Педагогічна психологія. - М.: Педагогіка, 1991. -21.с.
3. Гирусов З.В. Экологическое сознание как условие оптимизации взаимодействия общества и природы // Философские проблемы глобальной экологии. - М., 1989. - 95 с.
4. Голдсмит З. Путь: экологическое мировоззрение. - К., 1995. - 137 с.
5. Городецкая Н.А. Природе - заботу молодых. М.: Природа, 1998. -78 с.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. Т. 4. - К., 1977. - 532 с.